

2003

JOSTUNAK ETA JOSTUNDEGIAK HERNANIN

**Eulali Aranburu Urkizu
(HERNANI 2003)**

Ba al da norbait gure herri honetan sukalde txokoan amona, ama edo izeba josten ikusi ez duenik? Hainbat arropa zahar konpondu, galtza barrenak hartu, maindirei puskak jarri, soineko konponketak egin, galtzerdietako zuloak pasarazi... beti emakumeak horrelako lanetan.

XX. mende hasieran familiak handiak ziren, bai kalean bai baserrietan; denontzat konponketak egiten bakarrik bazen nahiko lan. Beti jostorratza eta haria prest zutela emakumeek. Arropa aldatzeko, gaur adina ez zen izaten; seme-alaba nagusien jantziak txikientzako izaten zirenez, soinekoei eta galtzei barrenak hartu behar izaten zitzaizkien. Botoiren bat falta bazuen, jarri. Josteko lan guztia etxe-ko-andreentzat izaten zen. Familia barman ikasten zituen emakumeak zegozkion eginkizunak: garbiketant, sukaldaritzan eta josten.

NON IKASTEN ZEN JOSTEN?

Eskolak eta kolegioak izaten ziren ikasteko leku. Gogora ekartzen baditugu eskolan ibilitako garai haiek, akordatu gara, behin sei edo zazpi urte betez gero, neskek eta mutilak gela ezberdinetan bereizten zirela: neskek maistrarekin eta mutilak maisuarekin; horrela 14 urte bete arte. Eskolan erakusten ziren letrak, matematikak eta laboreak. Arratsaldeetan, neskek josten ikasten zuten: jostorratzari haria sartzen, guraizeak erabiltzen, trapuari hariak ateratzen... eta, bitartean, abestiak eta olerkiak buruz ikasten zituzten. Ondo irakurtzen zutenek, egunero txandatu, altuan irakurtzen zuten guztientzat, gainerakoek josten jarraitzen zuten bitartean.

Neska bakoitzak bere trapu puska eraman behar izaten zuen. Aurreratzen zihoazen neurrian, "trapu muestrarioa" egiten zuten: azpildura, atzera-puntadak, bainikak, inkrustazioak, festoiak, botoi zuloak, presillak, gurutze puntua... Hamabi urtetik hamalaura eskolan jarraitzen bazuten, denetarako prestatuta zeuden. Bakoitzak nahi zuen laborea eramaten zuen eskolara, ahal zuenak ahal zuena.

Batzuek tapeteak, kuxinak, mahai-zapiak; beste batzuek telatxoa, gonamotxa edo azpiko gona, kuleroak... egiteko.

Neskentzat zaila izaten zen 14 urte arte eskolan jarraitzea. Familien beharren arabera, 13 edo 14 urterako utzi behar izaten zuten eskola eta lanean hasi: neskame, enkarguetan, haur zaintzen, fabriketan.

Lan honen hasieran ageri den labore hori etorri zait eskura. 1890. urtean Hernanin egina da, ABEDAEk edo ABECEDARIOak dauzka, tamaina desberdinetan eginak, eta honela dio azpian:

"Lo hizo Teresa Olloquiegui en Hernani año 1890"

Eskolatik atera, eta modua zuenak, jarraitzen zuen josten. Baziren jostea atsegin zitzaizen neska gazteak, behin lanak bukatuta, ilunabarrean jostundegira joaten zirenak. Komenigarria zen emakumeak ezkondu aurretik josten ikastea. Beharrezko ofizioa zen etxea ongi eramateko. Aipatutako gazte horiek jostundegira joaten ziren, "Talleres de Costura" izenekoetara.

XX. MENDEKO JOSTUNDEGI SONATUAK

XX. mendearen lehenengo hiru hamarkadetan, edo beharbada luzaroago, Hernanin baziren jostundegi sonatuak.

Kardaberaz kaleko 44an, 1. bizitzan, familia bat bizi omen zen, Izagirre - Zubillaga sendia. Hiru alaba eta semea zituzten. Haietako bi alaba, Carmen eta Trini, jostunak ziren eta josten erakusten zuten. Horien jostundegiak izen handia zuen, "Las del cantón" deitzen zitzaien. Hor telak mozten, neurriak hartzen, teile tolesak hartzen eta soineko, traje, gona, beroki, blusa, mahuka eta abar maniki batean probatzen ikasten zuten. Neska gazte asko inguratzen zen jostundegia zen, baina kontuan izan behatzean lehen zitzada eskolan hartua zutela; han ikasi baitzuten titarea erabiltzen, trapu bat behatz artean

Izagirre - Zubillaga sendia. 1898.

ibiltzen, hariak ateratzen eta bainika egiten. Horregatik diot eskolak goi mailako jostundegiak zirela, eta maistrak emakume finak eta eleganteak, argazkiek erakusten dutenez. 1900. urtean ateratako argazkia: irakasleak eta ikasleak dotore jarrita, Sarasketa parkean, denak metroa lepotik zintzilik dutela. Bere lanean ari dira, bastidorean bordatzen, josteko makinan... Hortxe ageri dira bi maistrak ikasleekin josten.

Carmen eta Triniren ondoren, pisu berean, 1960-72 bitarteko urteetan, "Montero Sastre Anaiak" jostundegia egon zen. Traje eta galtza ugari egin zizkieten hernaniarrei.

Teodora Etxebeste Kerejeta. 1909.

Graxi Izagirre Rekondo. 1906.

Carmen eta Trini. 1920.

Josefa Urreaga jostuna ikasleekin. 1947 / XII / 13

Beste jostundegi bat Plaza Nagusian izan zen, Telleria sendiarena. Telleria sendiak janari denda zuen (kamineroarena deitzen zioten). Telleriatarrek hiru alaba zituzten: Isabel, Rosario eta Pakita. Hirurek Parisen ikasi zuten josten. Rosariok oso esku ona omen zuen josteko, eta berandu arte dena eskuz josten omen zuen, makinarik gabe. Jostun tailer horretan Donostiarako asko josten omen zuten.

Atsegindegi etxean bazen beste jostundegi bat. Senar - emazteak, D. Cayo Blas eta Pilar Zuleta jostuna, seme batekin bizi ziren. Etxe horretan ikasten zuten neska gazteek josten.

Etxe berean, 1. pisuan, bizi ziren Alberrotar hiru ahizpa, Casimira, ezkondua, eta beste biak, ezkongabeak, Fermina eta Kontxa. Hirurak jostunak. Horien lehengusuak ziren Kale Nagusian bizi ziren Alberrotar beste bi ahizpa, horiek ere jostunak. Jostundegia zuten, eta bertan ofizioa erakusten zuten. Gerra Zibilaren aurretik, gaur Aralar taberna dagoen gainean, bazen beste jostundegi bat, Josefa Urreagarena. Jostundegi horretatik ere gazte asko pasatu ziren, batez ere ezkontzarako arrea prestatu nahi zutenak. Bere jostun-ikasleekin oso ondo ospatzen omen zuen Sta. Luzia eguna, Zumarraga aldera joanez eta bazkari ederra eginez.

Kardaberaz kalean azken 40 urteetan Ma Dolores Lasak izan duen jostundegian adin guztietako emakumeak ibili dira ikasten, "Mozteko Metodo Berezia"

liburua eta guzti. Bazuen diplomak emateko ahalmena ere. Orain dela urte gutxi arte, hortxe ikusi dugu lan eta lan. Gaur itxita dauka tailerra. Ama galtzagilea zuenez, berak erakutsi omen zizkion lehen puntadak ematen.

Jostundegi horiek Hernani erdian zeuden, baina auzo bakoitzean ere bazen jostun bat inguruko gazteak hartzen zituena josten erakusteko. Adibidez: Olazar baserrian, amona Maria omen zen erakusle; Berakorte baserrian, amona Saturnina Galardi; Ugaldetxon; Florida auzoan; Akarregi auzoan; Tellerigainen; Loidin. Herriko jostun guztiek ez zuten erakusten, baziren josi besterik egiten ez zuten jostunak ere, hau da, besteentzat josten zutenak.

Jostunen artean izaten ziren, eta badira, espezialistak: galtzagileak, kapelugileak, alkandoragileak, kortseterak, haurrentzat arropak egiten oso onak zirenak, bordatzaileak...

EHUNGINTZA FABRIKAK

1914. urtean jarri zuen Hernanin lehen ehungintza fabrika Santiago Carrerok, eta 1918an Pablo Morencosek bigarrena. Bi fabrika horietan emakume jostun asko kolokatu zen.

S. Carreron 150 langileri ematen zitzairen lana. Dotoreria handiz aurkezten omen zituzten arropak. Arropa horiek batez ere honako hiru lehengai hauekin

1915. Saturnina Galardi

Santiago Carrero fabrikako jostunak. 1924.

egiten zituzten: artile hutsez, artile eta zetaz, zeta hutsez. Horrela, ondo lan eginez eta kalitate handia eskainiz, merkatuan konfiantza lortu zuen, eta bere izena ez zen estatuta bakarrik mugatu, ezaguna zen baita Portugal eta Ameriketara ere.

Pablo Morencos ehungintza fabrika beste hainbeste gertatu zen. Marka onenekin lehiatu zen, langileen kalitateari eta jostunen trebeziari esker. Arropak ongi begiratuta bidaltzen zituzten modan punta-puntan zeuden merkatuetara: Parisera, Viennara, Donostiara... Gerora fabrika hark "Kurt Halle" izena hartu zuen, nagusiz aldatu zenean.

JOSTEKO MAKINAK

Josteko makinak asmatu zituztenean, izugarri erraztu zen josteko lan hori, eta horrek era industrialean lan egiteko aukera ere eman zuen.

Josteko makinarik zaharrena "Singer" izan zen, 1851. urtean asmatua. Gerora, 1920an, Eibarren, "Alfa" josteko makinaren fabrika jarri zuten; eta 1940an "Sigma" etxea ireki zuten Elgoibarren.

"Sigma" josteko makina bat saltzen zutenean, trukean, erosleari bordatzen ikasteko hilabeteko ikastaroa eskaintzen zioten doan. Denbora gehiagoan jarraitu nahi zuenari beste bi edo hiru hilabete luzatzen zitzaion, baina hilabete horiek erosleak ordainduta.

Hernaniko emakume jostunak txalagarriak izan dira eta gaur egun ere hala dira. Orduak eta orduak jostorrazari lotuta egon direlako, eta daudelako. Horiei eskaini nahi izan diet lan xume hau, benetan merezi eta irabazi baitute aipamena eta ohorea.

Bukatzeko, 1933-36 urteetan Escuela Pública Viterin ibilitako neskei Srta. Agustina Leoz (aragoiarra), Srta. Gersi eta Srta. Resurekin jostorrazaren ohoretan abesten zenuten abesti hau dakarkizuet gogora, nahiz erdaraz izan:

LA AGUJA DE COSER

Un tesoro del taller
es la aguja, es la aguja.
Un tesoro del taller
es la aguja de coser.

Tan brillante y tan pequeña
no le cansa el trabajar.
Por tarea que la pongas
ella no se ha de quejar.

Un tesoro del taller
es la aguja, es la aguja.
Un tesoro del taller
es la aguja de coser.

C. C. Martín

Jakin-minez elkarriketak eginez bildu ditudan kontutxo eta borondatez utzitako argazki guztiengatik, bihotzez, mila-mila esker.